

Kafkamaskinen, hyperrealitet og indadgroende fedme! Eksperimenter i negativ analyse med affirmativ fantasi

John Benedicto Krejsler

Artiklen praktiserer radikal samtidsdiagnose. Der eksperimenteres med, hvordan nye forståelser kan konstrueres ud af konfliktualiteter, som samfund og subjekter aktuelt begrænses af. Formålet er at udfolde og udfordre den ekspropriering af livet, som avanceret liberal styring med digital turbo også driver uddannelse og 'den livslangt selvoptimerende lærende' ud i, når alle lærer at (skulle) ville drive rovdrift på ressourcerne i eget indre som livslang 'pligt'.

Med inspiration fra Deleuze og Guattari udvikles begrebet om Kafkamaskinen til at fremskrive scenarier af meningsløshed i (selv-)forvaltning af uddannelse. Med inspiration fra Baudrillard extrapoleres scenarier for, hvordan skærmens realitet skaber en hyperrealitet, hvor subjekter går til i indadgroende fedme. En negativ kritik, der bestræber sig på radikal synliggørelse af en søvngængerpræget realitet, gøres til udgangspunkt for skitser til en affirmativ kritik, der lægger op til at tænke nye glædes- og livsbekræftende modstandsstrategier.

Kafkamaskinen, hyperrealitet, Deleuze, Baudrillard, indadgroende fedme

Er livet gået af led?... og hvordan opdager vi det i givet fald!

Himmel og jord er skånselsløse, og behandler skabelsens mangfoldighed som halmbunde;

vismanden er skånselsløs, og behandler folket som halmbunde.

Er ikke rummet mellem himmel og jord som en blæsebælg?

Den er tom uden at være at være opbrugt: Jo mere den arbejder jo mere kommer der ud.

Megen tale leder uundgåeligt til stilhed. Bedre at holde sig til tomheden.

(Lao Tzu, 1975/ 6. årh f.v.t.: 61 (jbk-oversættelse)).

Dette citat fra den kinesiske klassiker ”Tao te Ching” peger på den sårbarhed, som individet er kastet ind i verden med. Men citatet signalerer også håb ved på paradoksal vis at pege på talens forfængelighed. Med denne ambivalens som anledning hudfletter artiklen subjektivitetens sårbarhed i en global konkurrencedrevet kapitalisme, der lokker subjektet stadig længere ind i en digital hyperrealitets sorte hul. Dette med håbet om et bedre liv som ledestjerne!

Artiklen sigter mod at udøve kritik af aktuelle vilkår for subjektiveringspraksis. Dette gøres gennem radikalsamtidsdiagnose af moderniseringens markedsgørelse af uddannelse og digitaliseringens subsumering af den livlangt lærende. Gennem begrebslige eksperimenter udforskes, hvordan subjektiviteten påvirkes af konstant at drive rovdrift på krop og sjæl i nye balancer mellem den fysiske og skærmens virkelighed. Nyliberal styring på- eller tilbyder grænseløsheden som vækstmotor, hvorved grænser mellem arbejde og privatliv ophæves, når subjektets selvrealisering bliver til et spørgsmål om optimering af human kapital (Bovbjerg, 2011). Fra alle sider omgives subjektet af incitamenter, der lover ’kvalitet’ og ’effektivitet’. I lyset af kapitalismens behov for ’kreativitet’, ’innovation’ og ’iværksætterånd’ underkaster subjektet sig til selv at (skulle) ville lære og udvikle sig som livslang ’pligt’ (Dean, 2006; Pedersen, 2011). I artiklen iagttages disse vilkår for subjektivering som udtryk for en avanceret simulation (Baudrillard, 1983), der søger at skabe forførende effekter i kroppe, sind og tanker om, at globaliseringen, den hårde konkurrence og job-usikkerheden kan håndteres i et win-win perspektiv, der lover personlig realisering og velstand samtidig med, at væksten sikres lokalt, nationalt og globalt. Måske er det her netop ’frygten for at sakke bagud’ koblet til troen på statistik, transnationale sammenligninger og ’best practices’, der driver hver enkelt til at performe mere i skole, uddannelse og på arbejdsmarkedet med henblik på at manifestere, at vi enkeltvis og som nation fortjener at kravle op ad stigen på næste ranking (Krejsler, 2019b; 2021).

Iagttages moderne subjektiviteter i dette produktivitetsforcerende perspektiv, ægger det til udvikling af modperspektiver på livet, der med tro på tankens og fantasiens potentialer kan tænke subjektet og omverdenen anderledes (Deleuze & Guattari, 1996; Krejsler, 2017). Ambitionen er således dels at artikulere *den negative kritik* med henblik på at afsløre rovdriften på selvet og dens allestedsnærværende hærgen, dels herefter – i mere skitseagtig form - at kunne reartikulere *en affirmativ kritik*, der med glædesaffirmativ attitude til tilværelsen søger efter flugtlinier, der peger på bedre livsmuligheder (Krejsler, 2019; Raffnsøe, Staunæs, & Bank, 2022/in press).

Artiklen trækker på den franske filosof Gilles Deleuzes arbejde med at skabe begreber, der gør det muligt at vække mennesket af søvngængeriet og tænke anderledes; herunder nylæsninger sammen med Félix Guattari af Franz Kafka (1883-1924) med fokus på at skabe forestillinger om beboelige rum i aktuelle normaliserende sandhedsregimer (Deleuze & Guattari, 1986/1975); samt

nylæsninger af filosofen Baruch de Spinoza (1632-77) og dennes arbejde med affirmativ kritik og glædespraktikker (Deleuze, 2005; Deleuze & Guattari, 1996; Krejsler, 2019a). Desuden hentes inspiration fra Jean Baudrillard, en anden fransk tænker, der mesterligt formår at reartikulere livsbetingelser, som er ved at gå af led, ved at placere tanken i en aktuel tendens og herefter ekstrapolere den ud i sine yderste konsekvenser. Dette gør han - ligesom Deleuze - ved at producere begreber, der er sensitive i forhold til aktuelle udviklingstræk, så som hyperrealitet, simulationer og indadvoksende fedme. Herved produceres ofte dystopiske scenarier for mulige fremtider, der ægger til at yde modstand og tænke livsstrategier anderledes (Baudrillard, 1983, 1985, 2001; Krejsler, 2019b).

Kafkamaskinen – et disruptionsværktøj til at nå tankens grænseland

Når man som tænker og livspraktiker skal udvikle en nomadisk krigsmaskine, der kan manøvrere på slagmarken og tænke nyt i en ofte brutaliseret virkelighed, kan der hentes megen inspiration hos Deleuze og Guattari (2005), eksempelvis i ”Kafka - en minoritær litteratur” (Deleuze & Guattari, 1986/1975). Her gøres Kafka på en meget konkret måde til en tænke- eller krigsmaskine for krop, sind og affekter: Kafkamaskinen aktiveres, når øjet observerer en særlig form for praksis, som hjernen vakt af Kafkas forunderlige univers omsætter til tanker, der via armen kobles til en hånd, der griber et tastatur, der siden gør en særlig eksperimenterende skrivepraksis mulig. Denne praksis virker tilbage på hjernen på måder, der vrider tanken og afprøver potentialer for at tænke anderledes om den alt for velkendte rutine, når den fører til livsfornægtende subjektiviteter. Kafkamaskinen efterstræber at producere skæve tanker om rigide segmenteringer fra minoriteters perspektiv. Her spiller det faktum ind, at Kafka som jøde i det tjekkiske Prag skrev på tysk, de herskendes sprog i det multinationale østrig-ungarske kejserrige. Med denne hjerneblanding af konfliktuel mangfoldighed formåede Kafka at få det herskende regimes normaliseringer til at fremtræde absurde og groteske, og herved producere en flugtlinie, som Kafka manøvrerede med surrealistisk radikalitet indenfor. Tager man sæde i kafkamaskinen får man således et strategisk værktøj til rådighed, hvor radikal brug af sproget i kreativt vilde processer af tankeskriv kan producere samtidsdiagnostisk aktiverende vrangbilleder af en aktualitet, som man må danse med for at komme ud af søvngængerens vane-dyssende labyrinter på vejen mod et bedre liv.

Kafkamaskinens DNA trækker på omfattende erfaringer med det rationelle industrielle bureaukrati, og synliggør med fuld udblæsning, hvordan dette også producerer perverterede betingelser for at vedligeholde meningsfulde liv. Dette bureaukrati risikerer således at instrumentalisere livet til administrative og produktivitetsfokuserede processer, der gør middel til mål, når menneskets relationer til sin omverden reduceres til metode og statistik med effektivitet og vækst som højeste mål. Den form for mening med livet, der trækker på de

store – og på andre måder farlige - fortællinger om religion og national identitet udraderes uden at erstattes af alternative måder til at finde mening i livet. Når læseren i 'Processen' følger Josef K og i 'Slottet' følger 'K' ind i det industrielle bureaukratis labyrinter og mareridt, inviteres der ind i et samfund, hvis rationelle procedurer er blevet mål i sig selv.

I "Processen" konfronteres Josef K af et bureaukratisk systems anonyme funktionærer, der fremfører en anklage, der ikke kan navngives, men som tvinger ham ind i en mareridtsagtig proces af uigennemskuelige procedurer, der kræver al opmærksomhed og ikke har nogen ende. Han trækkes ind i endeløse indkaldelser til forhør, som ingen steder fører hen. Han opsøger juridiske eksperter, der foregiver at forstå systemer, som refererer til procedurer og regler i en uendelighed, der ingen mening synes at have. Han møder andre tiltalte, som i årevis som lydige medborgere venter på afgørelser, som trækker ud. Gennem absurd procedural rationalitet normaliseres individer herved til at påtage sig underkuede subjektivitetsformer og -roller. Processen bliver efterhånden selve meningen med livet i al sin absurde meningsløshed (Kafka, 2014/1925).

I "Slottet" følges i en lignende meningsløs proces personen 'K', der under foregivelse af at søge et job som landmåler kommer til en by, hvor han søger slotsherren. Hans ærinde betvivles, hvorfor han først må kæmpe om tilladelse til overhovedet at befinde sig i byen. Herefter glider 'K' gradvist over i en endeløs proces med at finde ud af, hvor slotsherren befinder sig samt hvilke procedurer som er gældende for at kunne få job-ærendet håndteret: hvem skal 'K' kontakte for at kunne få fat i den han egentlig skal have fat i; hvordan kommer 'K' ind i slottet og hvor i slottet skal han siden henvende sig. Symptomatisk på selve processen, hvor målet forsvinder og procedurerne, der bliver stadig mere meningsløse, bliver mål i sig selv, er det, at Kafka opgiver at færdiggøre selve romanen, som således konsumeres af sin egen meningsløshed (Kafka, 2003/1926).

Med kafkamaskinens DNA og dens afsløringer af hverdagens meningsløshed i det tidlige 1900-tal sættes med "Processen" og "Slottet" en imaginær kraft igang i tanken, der med samtidsdiagnostisk sensitivitet kan anvendes til at ekstrapolere og hermed synliggøre absurditeter, der også idag truer med at overtage menneskers liv: Eksempelvis overtages meningen med uddannelse, læring og studier i stigende grad af procedurer, hvor gennemførelshastighed, karaktergennemsnit og målbare formaliseringer af kundskaber, færdigheder og kompetencer til taksonomier kvæler nysgerrigheden og begæret. Her kan kafkamaskinen vække den indre søvngænger og synliggøre aktualitetens vanvid; og hermed invitere til at producere flugtlinier, der åbner for mere nydelse og mening i det umulige og meningsløse.

Hyperrealitetens fremvækst... og subjektivitetens vej mod 'den indadgroende fedme'!

Med kafkamaskinen som disruptionværktøj stilles en analytisk krigsmaskine til rådighed, der kan anvendes til at eksperimentere med scenarier for, hvor aktuelle subjektiviteter kunne være på vej hen.

Den livslangt lærende og det selvrealiserende subjekt lever i dag store dele af livet på digitale medier, som styres af kafka-lignende formater og algoritmer. Hermed sættes nye rammer for hvordan man kan omgås med sig selv og hinanden. Det reale i form af fysiske fællesskaber på studie, arbejde og i venskaber i form af face-to-face relationer i kød og blod visner i stigende grad ud af opmærksomheden og suges ind i virtuelle simulatoriske rum af forbundne digitale platforme på skærme og app'er. Dette hvad enten der er tale om webinarer og digital vejledning, der erstatter den fysiske undervisning og omgang på universitetet eller professionshøjskolen; den kalkulerende livsplanlægning, hvor subjektet via 'Uddannelseszoom' og andre websites søger statistik og sandsynlighedsrådgivning med henblik på løbende optimering af sin humane kapital; den lille midtby-lejlighed, der løsrives fra behovet for at sted at bo, og ligesom opsparingen transformeres til kasino-prægede investeringsobjekter på digitale globale aktie- og værdipapirmarkeder, der har mistet forbindelsen til den fysiske produktion; den selvrealiserende subjektivering og venskabet, der næres stadig mere af gensidig social massage og rådgivning med virtuelle kontakter på digitale platforme som Facebook, LinkedIn, Instagram og Twitter; relationen til kroppen, der ændres, når subjektet løbende via app'er monitorerer sig selv gennem kalorie- og skridttælling, gennem helbreds- BMI- og DNA-profilering. Subjektiveringspraktikker, der digitaliseres, kobles samtidig til netværksforbundne systemer, der intimt forbinder individ, skole/uddannelse, kommune, ministerium, OECD og så fremdeles (Krejsler, 2021). I dette kredsløb cirkulerer statistik, nationale kvalitets- og produktivitetsrapporter, transnationale sammenlignende landerapporter, ranking-lister, som løbende oversættes til evaluering, 'Uddannelseszoom' og digital vejledning for optimale uddannelses- og beskæftigelsesvalg m.m. Samtidig med at subjektiviteten suges ind i digitale selvreferentielle verdener af tegn, tager det hyperreale stadig mere over fra den alt for langsomt kommunikerende fysiske realitet. Affekter, læring, præferencer, varer, kroppe, arkitektur og infrastruktur oversættes til tal, grafer og anbefalinger, som hævder at gøre Pelle i Århus, Ahmed i Kabul og Alice i San Francisco sammenlignelige, og forbinder dem virtuelt i et univers, hvor stadig hurtigere kommunikation fremmer grænseløs vækst.

I "Overvågningskapitalismens tidsalder" hudfletter Shoshana Zuboff med kafka-lignende præcision en digital postmodernitet, hvor selv den private intimitet bliver til råmateriale for en altædende kapitalisme (Zuboff, 2019). I en forførende diskurs om personalisering og individuel tilpasning skal Google fremover gennem maximal udnyttelse af computerbrugerens søgehistorie kunne optimere sine

algoritmer således, at hver bruger kan få at vide hvad han/hun vil have, før han/hun selv når at stille spørgsmålet. Gennem udvikling af maskinintelligens søger Google ud fra subjektets daglige søgninger og surfen at indhøste stadig mere viden om hver enkelt og dennes præferencer på alle livsområder. Herigennem optimeres den 'personlige assistent', som alle siden bliver stadig mere afhængig af for at kunne håndtere dagligdagen på arbejde, i fritid, i relationer og med sig selv. Gennem anvendelse af det stadig mere omfattende akkumulerede adfærdsmæssige overskud fra subjektets liv online kombineres denne intime viden til produkter, der kan forudsige alle aspekter af brugerens daglige virkelighed: *"... dit e-mail-indhold, hvor du var i eftermiddags, hvad du sagde, hvad du gjorde, hvordan du følte; alt transformeres til tjenester, der kan tjene et voksende marked"* (Zuboff, 2019: 258). Når subjektiveringspraktikker således går i symbiose med digitale proteser, hvad enten det er en smartphone, tablet eller virtual reality, styres søgemaskinen således af fint indstillede algoritmer, der systematisk gennemsøger nettet og indekserer al den information, der er beregnet til at gengive, forudse og ændre brugerens adfærd. Subjektet transformeres gradvist til en cyborg i et accelererende hyperrealt samspil mellem ekstern monitorering og selvmonitorering (Baudrillard, 1985; Haraway, 1991).

Skal man forstå, hvordan Josef K og 'K's eksistens ser ud i det 21. århundrede, må kafkamaskinen på arbejde og simulere scenarier for, hvordan den digitaliserede hyperreale verden kobler sig til menneskers perceptioner på måder, der dels lokker med grænseløse fristelser dels skruer hastigheden eksponentielt op for, hvordan subjektet kan øge sin produktivitet. Dette sker i en form for post-human cyborg-eksistens, hvor subjektiviteter altid allerede medkonstitueres af det adfærdsmæssige overskud, der uundgåeligt produceres hver gang man tænder sin smartphone eller computer eller forbruger produkter med indbyggede sensorer og informationsfeedback-enheder. Med væksten i kunstig intelligens bliver den post-humane cyborg-eksistens en uadskillelig del af en ny hyperreal megamaskine, der potentielt forbinder virtual reality med vores levede realiteter i form af simulationer, der gør det stadig vanskeligere at se og opleve forskellene mellem de digitale og fysiske virkeligheder, vi lever i. I filmen "Matrix" viste Lana og Lilly Wachowski, hvordan den totale tilkobling til virtual reality vinder over en fysisk virkelighed, der æstetisk og i forhold til oplevede handlemuligheder ikke længere kan konkurrere med den hyperreale simulation. I "Matrix" blev menneskenes kroppe i bogstavelig forstand det brændstof, der sikrede simulationens energibehov, da de iøvrigt ikke længere var nødvendige som fysiske bærere af subjektiviteten. Parallelt hertil er overvågningskapitalismens store tech-giganter afhængige af at kunne høste det grænseløse adfærdsoverskud vi alle leverer, for at de centrale algoritmer kan fodres og gennem mere maskinlæring integrere os stadig mere i deres vækstproducerende instrumentarium. Set fra subjektiveringens synspunkt suges subjektet i denne konstante feedback stadig mere ind i den hyperreale digitalitet, hvorved det sociale perverteres og mister sin fysiske kropslighed, og subjektet rammes af 'indadgroende fedme' (Baudrillard,

1983, 1985; Krejsler, 2019b; Zuboff, 2019): “...gennem denne selvinformerende praksis ... denne feedback, dette uophørligt foregribende bogholderi, mister det sociale sin mening... det mister det særlige rum det besad som offentlighed eller politisk rum; det forveksler sig med sin egen kontrolskærm. Overinformeret udvikler det indadgroende fedme” (Baudrillard, 1985: 580 (jbk-oversættelse)).

Ifølge Baudrillard metaboliserer den hyperreale simulation sig gennem sine digitale proteser som et hav af forførelses effekter, der trænger ind i og spreder sig i krops- og tankebillederne på de individuelt selvoptimerende dele: ”... når proteserne er viklet ind i kroppens anonyme og mikromolekylære kerne... og brænder alle de andre symbolske kredsløb af, ...så er det enden på kroppen og dens historie: individet er nu ikke andet end en cancerøs metastase af dets grundformel” (Baudrillard, 1997: 180). Den fysiske virkelighed i form af det satyriske fysiske møde med det fælles delte måltid, det erotisk kropslige møde med partneren, det æstetisk overvældende møde med naturen og så fremdeles risikerer her at forsvinde for subjektet. For det bliver for omstændeligt, besværligt og kedeligt for et subjekt, der suges stadig mere ind i skærmens hyperreale sorte hul. Her formidles det sociale i et meget mere lokkende og intensivt simulakrum, altså et forførende spil af tegn af en sådan kompleksitet, at vi ikke længere formår at slippe ud af dets spejlvirkninger (Smith, 2010).

Når kafkamaskinen møder uddannelse og ”Processen”/”Slottet” bliver den implicite dannelse

Sættes kafkamaskinen i gang med Josef K og ’K’ som begrebslig persona i rollen som studerende ved en universitets- eller professionshøjskoleuddannelse, startede han formentlig sit uddannelsesvalg ved at konsultere ministeriets digitale platform ’Uddannelseszoom’. Her lærer han at koble sit begær med statistik, hvad angår sammenlignelige opstillinger af forskellige uddannelser i forhold til muligheder og attraktivitet, hvad angår optagelseskrav, dimittendledighed, fremtidige jobmuligheder, kalkuleret livsindkomst og så fremdeles.

Siden indrulleret på en uddannelse bliver han gradvist opmærksom på, at hans interesse i feltet, fx pædagogik, på snigende vis interperleres af en anmassende mængde af eksterne teknologier. Han belønnes af en SU-bonus i fald han bliver færdig til normeret tid og en ekstrabonus oven i, i fald han ikke har skamferet sin effektivitetskvota ved fx at tage et sabbatår efter tre års daginstitution, ni års grundskole og tre års ungdomsuddannelse til at slippe ud af institutionaliseringens stramme greb ved at rejse ud i verden eller lignende. Dette kaldes i nutidens ”Processen” og dens nysprog for ’fjumreår’, der skal undgås for at optimere gevinsten af uddannelsesinvesteringen i Josef K i form af ekstra erhvervsaktive år efter færdiggjort uddannelse. At have fokus på fordybelse og dannelse, og fx prøve kræfter med forskellige teorier og paradigmer inden for sit fagområde bliver her en ulempe, som gør det svært at blive færdig til tiden. Et andet anmassende pres på fordybelsen er incitamentet til at blive entreprenør,

dyrke netværk med potentielle fremtidige arbejdsgivere, eller udvikle et produkt, der kan blive patenteret.

Med kafkamaskinen ses med "Processen" hvorledes den studerende fra at have været drevet af vidensbegær for at prøve kræfter med pædagogikkens univers, på snigende vis interPELLERES af stadig flere incitament-øvelser, der bliver stadig mere bliver målsættende for, hvordan han kommer igennem uddannelsesprocessen. Detonerer desuden indsigterne fra "Slottet" i brugen af kafkamaskinen, forstærkes indlevelsen i 'K's lange vandring med henblik på at finde ud af, hvor og hvordan han egentlig kan finde universitetet eller professionshøjskolen og dets mening. For nok går han til forelæsninger og workshops, tager sine eksaminer og så fremdeles. Men gradvist finder han ud af, at blandingen af professorer, docenter, lektorer og eksterne løstansatte interPELLERES på lignende måder som han selv. Således styres og forvrides også deres forskning og undervisning af incitamentsstrukturer i en svært gennemskuelig kommandostruktur. Denne gør det stort set umuligt at finde ud af, hvor universitetet styres fra og hvad dets egentlige formål er. Der findes godt nok løbende evalueringer, akademisk råd, studienavn og så fremdeles. Men det er svært at afgøre, om man her har den indflydelse, som man ser ud til at have; eller om den undermineres af incitament-teknologier à la færdiggørelsesbonus, fremdriftsreform, omprioriteringsbidrag og senest udflytningskrav; alle med konsekvenser for fremtidige budgetter. Samlet formes et kalejdoskop af humane og non-humane aktanter, der i gensidigt påvirkende spejlvirkninger skaber et uigennemskueligt magtkompleks, der i endeløse sekvenser af reformer skaber gensidigt inkompatible effekter i form af lavere forberedelsesnormer for mere konfrontationstid med studerende, som modvirkes af mindre individuel vejledning, der erstattes af kollektiv akademisk vejledning, hvor én underviser på tre timer håndterer femten studerendes behov for feedback og så fremdeles (se fx Sørensen, 2020).

Om "Slottet" går der en historie om, at der i 2003 kom en ny universitetslov (Wright et al., 2019). Den stadfæstede, at forestillingen om autonomi fx i form af, at medarbejdere på et institut vælger institutleder, som har indflydelse på, hvem der bliver dekan og rektor, måtte vendes, da den angiveligt hæmmede muligheden for med strategisk ledelse at optimere universitetets potentialer. Siden da er undervisere og forskere nu blevet gemene ansatte underordnet et styringsregime, som få længere kan gennemskue. Formelt inspireret af det private erhvervsliv styres man nu af en bestyrelse med flertal af uddannelseseksterne medlemmer, der vælger rektor, som siden godkender dekaner, der påvirker, hvem der ansættes som institutledere. Men siden disse ændringer blev implementeret, har såvel bestyrelser som rektorer, herunder universiteternes forening, Danske Universiteter, klaget regelmæssigt over, at der sker så meget detailstyring fra ministerielt hold, samt at rammer for budgetter og tilskud forandres så hyppigt, at det reelt er begrænset, hvordan de enkelte universiteter skulle kunne udnytte den frihed, som loven nominelt var tiltænkt at give dem.

Til at håndtere denne malstrøm af uigennemskuelighed ansættes en voksende hær af specialkonsulenter, som ofte er de eneste, der foregiver at forstå de mange rammer for universitetets virksomhed. Dette har undervisere og forskere for længst opgivet at forstå, hvorfor de reelt ikke længere styrer universitetet, men er blevet gemene ansatte under dette styringslag. Måske sættes dagsordener af 'Produktivitetskommission', 'Kvalitetsudvalg' m.m., som i forlængelse af 'Globaliseringsråd' og 'Vækstforum' igen påvirkes af dansk deltagelse i transnationale samarbejder, så som OECD, EU og Bologna Processen, styret af vidtløftige visioner om, hvordan Danmark i en europæisk region kan blive blandt verdens mest dynamiske og konkurrencekræftige videnskøkonomier (Krejsler, 2021). Vi ser et kafkalignende universitet, hvis procedurale teknologier slår igennem i form af 'Fremdriftsreformen' i 2013, 'Dimensioneringen' i 2014 og 'Uddannelsesloftet' i 2016, hvorved studerende og universitet belønnes, når studerende bliver færdige til normeret tid på uddannelser, som økonomisk prioriterede områder efterspørger bliver færdige på stramt normeret tid, og hvor der ikke er plads til at fortryde og komme tilbage og eventuelt få sig en anden skatteyderbetalt videregående uddannelse.

Som i "Slottet" oplever dagens 'K' at universitetet er overalt omkring ham, men at han ikke kan finde ud af, hvem der egentlig bestemmer hvad, hvornår og hvorfra. For de nominelle beslutninger i tilsyneladende besluttende organer interperelleres af så mange eksterne rammesættende beslutninger på andre niveauer samt incitamentsteknologier og hyppige reformer, hvis rækkevidde er så svære at bedømme, at universitetets *hvor* fortøner sig i det dunkle. Kafkamaskinen demonstrerer her, hvordan produktionen af kundskabselite måske også finder sted i et miljø af uigennemskuelighed. En diskurs, der illuderer rationalitet, fortøner sig i procedurer, styringsteknologier og forskellige magtcentre, der hver især følger egne logikker. Samlet fremtræder et kafka-lignende univers, hvor dannelse og fordybelse fordampes til fordel for det uigennemskuelige styringskompleks, hvorved middel på snigende vis bliver til mål således som vi kender det fra "Processen" og "Slottet".

Visionen om det selvfinansierede digitale universitet

Hertil kan vi lægge de effekter, som digitalisering føjer til et universitet, der legitimerer sig gennem rationalitet, men fungerer i et svært gennemskueligt virvar af post-bureaukratiske praksisformer. Covid-19 pandemien kan her fungere som en eksemplarisk ekstrapolerings-linse i forhold til, hvad vi måske har i vente. Med Baudrillard's begreb om indadgroende fedme in mente ser vi, hvordan on-site mødet på fysiske faciliteter pludselig kunne erstattes af møder på skærmen. En konsulent i "Slottets" store styringskompleks kunne måske få tanken, at vi ikke længere behøver det fysiske universitet, i hvert fald ikke så meget. Hermed kunne vi spare hundredtals millioner kroner på store bygninger på dyre storbyadresser. Måske kunne 'K' fra sine digitale proteser derhjemme koble sig til uddannelsesplatforme, hvor han med digital vejledning

kunne få adgang til den bedste forskning og forelæsninger ikke blot nationalt men i princippet globalt; og, når kunstig intelligens og virtual reality hastigt udvikles, på måder, hvor han ikke længere kan føle forskellen mellem at være fysisk og virtuelt tilstede. Platformsuniversitetet kunne her servere det fornødne i form af opkobling og indskrivning, der sikrer adgang til platforme, der viser 'K' hvad han skal gøre og performe for at kunne bevæge sig fra modul til modul; give ham adgang til digitale biblioteker og forelæsninger, som en personlig assistent à la Alexa kunne hjælpe ham til at manøvrere inden for på baggrund af hans uddannelsesvalg (Snricek, 2017). En form for instant vejledning, som altid er opdateret på, hvor 'K' er i forhold til sine differentierede læringsbehov samt platformsuniversitetets krav og kriterier. Med tiden kan man måske vælge, om man vil tage uddannelsen hundrede procent digitalt, eller foretrække en blanding af digital og on-site uddannelse... naturligvis i tæt samarbejde med sin personlige digitale uddannelsesassistent.

Med reference til Zuboffs indsigter om overvågningskapitalismen, kunne universitetet desuden herigennem finansiere sig selv ved at overlade det digitale overskudsmateriale, som Josef K og 'K' i form af undervisere og studerende' løbende producerer i trafikken på nettet, til fx Google, Facebook eller lignende som modydelse for sponsorater. Herved kunne platformsuniversitetet ekspandere og gøre sig mindre afhængig af statens detailregulering og så fremdeles. Men til hvilken pris, må vi igen spørge med Zuboff (Zuboff, 2019).

Samlet demonstrerer kafkamaskinen, hvordan uddannelse kunne bevæge sig i retning af en opdateret version af noget vi kender alt for godt fra "Processen" og "Slottet" i form af en gennemgribende produktion af meningsløshed, som systematisk interPELLERER den mening, som systemet – i dette tilfælde universitetet eller professionshøjskolen – skulle producere i form af dannelse, fordybelse og indsigt. Og i den digitale ekstrapolering heraf – og måske med "Matrix" in mente - ser vi potentielt subjektiviteter, der i sine begrænsede kontakter med den fysiske virkelighed og face-to-face sociale kontakter producerer en hyperrealitet af indadvoksende fedme og eksistentiel ensomhed.

Flugtlinier, begrebsaktivisme og glædespraktikker

Vi har nu dyrket *den negative kritik* til sit yderste i en radikal eksperimenteren med aspekter af et brutaliseret hverdagsliv. Inspirationen er hentet fra den deleuziansk inspirerede kafkamaskine og fra Baudrillard's greb til at ekstrapolere den fysiske og digitale virkelighed ud i dens yderste konsekvens med begreber om hyperrealitet og indadvoksende fedme.

Det analysestrategisk vigtige spørgsmål bliver her, om kafkamaskinen er anvendeligt som disruptionsværktøj til at mobilisere den rationalitet, intuition og fantasi, der skal til for at hjælpe os med at få ord på hverdagens undertrykte brutaliteter (Deleuze & Guattari, 1986/1975). Kan en sådan

metode til aktivering af den monstrøse og næsten seismisk aktive underside af et på overfladen ofte afstumpet og brutaliseret søvngængeragtigt hverdagsliv tjene som udgangspunkt for nye tilblivelser i analyser; analyser der hjælper os til konstruktivt at brydes med ofte usagte og lidet bevidste brutaliteter mod hinanden og livet med henblik på at kunne leve mere fulde liv?

Dette bringer os til *den affirmative kritik*, der aktivt anvender indsigterne fra den negative kritik til at lede efter muligheder for at skabe begreber, der gør det muligt at tænke anderledes (Deleuze & Guattari, 1996; Krejsler, 2019a). Deleuzes læsninger af Baruch de Spinozas tænkning (1632-77) som en affirmativ attitude til livet er her særligt relevant (Deleuze, 2005). For Spinoza var i sin tænkning optaget af, hvad der kunne udvide, hvad en krop eller et menneske er i stand til. Han havde et skarpt blik for de passive praktikker af tristhed, hvor mennesket gennem brok, dårlig samvittighed, indadvendthed m.m. systematisk mindsker sin rækkevidde og livspotentiale. Søvngængereri og passiv rutine bidrager her til at mindske, hvad kroppe, tanker og affekter kunne udvikles til at blive. Hver passive tristhedspraktik underminerer livspotentiale, og fører med sig, at subjektet skal arbejde dobbelt for blot at kompensere, hvad det kunne have opnået gennem en glædespraktik. Spinoza påmindrer os om, at kroppen og tanken affekteres af alle de vilkår, situationer og elementer, som støder på udefra og løbende omformaterer, hvad tanken og kroppen kan være. Men kroppen og tanken kan også affekttere sin omverden, og hermed aktivt være medskabende for, hvordan begæret kan udvide hvad kroppen og tanken kunne blive til.

I forhold til at finde flugtlinier i brutaliserede hverdagspraksisser drejer det sig her om at åbne blikket for de mulige glædespraktikker, som de fleste situationer også byder på, og ikke blot søvngængeragtigt glide med de passive tristhedspraktikker. Det drejer sig om at kunne tænke mere med intuitionen i forhold til, hvad livet kunne blive til i perspektivet af de mange glædesfølelser, som den mindre søvngængeragtige daglige praksis åbner øjnene for. 'K' kunne måske starte med at lede efter alliancepartnere blandt sine medstuderende og eventuelt blandt undervisere, som også længes efter mere plads til bredere dannelsesfremmende samværsformer, der giver plads til gensidig fordybelse og de sociale bånd som sådanne fælles bestræbelser åbner for. Her kunne man arbejde på at fremme en attitude af dannelsesbegær i undervisningen, udvikle symposier eller læsekredse. Samvær på sådanne præmisser giver anledning til udforskende og humoristiske samtaler; anledning til at mødes socialt på og uden for universitetet og professionshøjskolen, hvilket igen er grundlaget for udvikling af fælles solidaritet og omsorg for hinandens velvære.

I forhold til en anmassende hyperreal digital modernitet får de passive tristhedspraktikker let overmagten, når de på forførende vis fremstilles som glædespraktikker. Med nyhedens og sensationens virkemidler lokkes subjektet således længere ind i indadvoksende fedme, når computerens algoritmer og den personlige assistent gennemtrænger og former tanker og affekter med personligt

tilpassede feedback-effekter. Kafkamaskinen kan måske her hjælpe mennesket til at erkende, hvor langt den indadgroende fedme faktisk påvirker dets subjektiveringsprocesser dag efter dag: når det fysiske møde erstattes af digitale venner og leder til eksistentiel ensomhed; når fælleskabet på arbejde erstattes af digitale møder, der eroderer fornemmelsen for kontekstens betydning; når partneren erstattes af en virtuel personlig assistent, der er programmeret til at opfylde ethvert erotisk begær (Baudrillard, 1985; Krejsler, 2019b).

Her må opdyrkelsen af en affirmativ attitude til livet, der producerer glædespraktikker, antageligt være nært knyttet til en livsstil, hvor face-to-face oplevelser balanceres vel i forhold til den stigende mængde digitale tilbud. Glædespraktikker vokser således ud af en livspraksis, hvor fællesskaber i de fysiske kontekster med partner, familie, kolleger og venner balanceres med ensomheden og fordybelsen med en selv i naturen m.m. Og naturligvis må alt dette forbindes med kunsten at integrere det lokkende og voksende digitale udbud, hvor den 'digitale assistent' bidrager til at gøre hverdagen lettere, og hvor streamingtjenester og udvalgte websites bidrager med kundskaber, lidenskaber og afslapning. Samtidig må det ikke glemmes, at en verden, der er gået af led, og hvor en vækstgal kapitalisme koblet til en digital hyperrealitet sætter os alle i turbo kognitivt og affektivt, i høj grad må håndteres som et politisk, kulturelt og spirituelt anliggende, hvor balancen mellem den fysisk-sanselige realitet og den digitale realitet udkæmpes såvel lokalt som globalt (Krejsler, 2017 & 2020).

Krigsmaskiner og eksperimenterende analyser

I relation til spørgsmålet om mere eksperimenterende analyser, som dette temanummer af "Dansk Pædagogisk Tidsskrift" stiller, highlighter denne artikel behovet for radikalt eksperimenterende analyser. Pædagogik forholder sig til, hvordan vi kan tænke en bedre fremtid ud fra diagnoser af, hvordan vi er havnet i den aktuelle suppedas på baggrund af de linjer fra vor fortid, som i dag binder os på særlige måder. For at kunne gøre dette, argumenterer artiklen, har vi behov for at opbygge en analytisk krigsmaskine, der er i stand til gennem ekstrapolationer af vor nutid og dens mest prægnante tendenser at producere scenarier for, hvor disse synes at bringe os hen. Og dette må gøres på et grundlag, der dels hudfletter de ofte ikke synlige brutaliteter i hverdagen, som vi tvunget af strukturelle bindinger kontinuerligt udsætter hinanden for; dels bruger den viden, som sådanne analyser fremskriver som udgangspunkt for at bekæmpe de selvsamme brutaliteter med henblik på at kunne tænke, organisere og leve bedre liv.

En sådan ambition kræver, at vi inddrager kognitivt rationelle såvel som affektivt intuitive resurser med det formål at sikre, at vore analyser styrer mellem rationalitetens Scylla og oplevelsens Charybdis på måder, der vil livet med hjerne og følelse... og kræver at pædagogikken tager den indsigt alvorligt, at livet og dens praksis må beskrives i sin rodede mangfoldighed. Derfor må videnskab,

litteratur, film og alverdens strategier til at forstå mennesket og dets relationer til verden drages ind og eksperimenteres med. Søvnøngangeriet og vanen må vækkes og kreativiteten, innovationen og iværksætteriet sættes i tjeneste af livet i en bredere forstand end optimering af egeninteressen og landets økonomiske vækst. Først da vil man finde ud af, at når man følger sit begær, da bliver en ikke-intenderet konsekvens af, at man ved at blive god til det man ikke kan lade være med, er, at man producerer vækst og effektivitet. Her kommer midlet uforvarende til at tjene målet med ens aktiviteter.

Vender man derimod denne logik om, og gør middel til mål, da producerer man den brutaliserende dystopi, som kafkamaskinen i den grad kan synliggøre.

John Benedicto Krejsler, professor mso, Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet

Referencer:

- Baudrillard, J. (1983/1981). *Simulacra and Simulations*. New York: Semiotext(e).
- Baudrillard, J. (1985). The Masses: The implosion of the social in the media. *New Literary History*, 16(3), 577-589.
- Baudrillard, J. (1997/1979). *Forførelse*. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Baudrillard, J. (2001). *Jean Baudrillard - Selected Writings*. 2. ed. Stanford University Press.
- Bovbjerg, K. M. (Red.) (2011). *Motivation og mismod: Effektivisering og stress på offentlige arbejdspladser*. Aarhus Universitetsforlag.
- Dean, M. (2006). *Governmentality: Magt & styring i det moderne samfund*. Frederiksberg: Forlaget Sociologi.
- Deleuze, G. (2005/1968). *Expressionism in Philosophy: Spinoza* (4. ed.). New York: Zone Books.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1986/1975). *Kafka : toward a minor literature*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1996/1991). *Hvad er filosofi?*. København: Gyldendal.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2005/1980). 1227: Afhandling om nomadologi: krigsmaskinen. In *Tusind Plateauer* (pp. 451-548). København: Det Kongelige Danske Kunstakademis Billedkunstskoler.
- Haraway, D. (1991). *Simians, Cyborgs and Women*. New York: Routledge.
- Kafka, F. (2003/1926). *Slottet*. København: Gyldendal.
- Kafka, F. (2014/1925). *Processen*. København: Gyldendal.
- Krejsler, J. B. (2017). Dannelse, tilblivelsesaktivisme og den globale uorden. In L. Moos (Ed.), *Dannelse: Kontekster, visioner, temaer og processer* (pp. 121-146). København: Hans Reitzels Forlag.
- Krejsler, J. B. (2019a). *At analysere med Deleuze: En rejse i nomade-begreber, tilblivelser og kontrolsamfund*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Krejsler, J. B. (2019b). 'Den store simulation', evalueringsfeber og motivationseffekter. In K. Kousholt, J. B. Krejsler, & M. Nissen (Eds.), *At skulle ville: Om motivationsarbejde og motivationens tilblivelser og effekter* (pp. 125-148). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Krejsler, J. B. (2020). Skolen som simulation og dannelsesaktivisten: Om kunsten at tænke anderledes. In E. Jensen & O. Løw (Eds.), *Hvorfor går børn i skole?* (pp. 95-106). København: Akademisk Forlag.

Krejsler, J. B. (2021). *Skolen og den transnationale vending: Dansk uddannelsespolitik og dens europæiske og angloamerikanske forbindelser*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.

Raffnsøe, S., Staunæs, D., & Bank, M. (2022/in press). Affirmative Critique. *Ephemera: Theory & Politics in Organization*. ISSN 1473-2866.

Smith, R. G. (Ed.) (2010). *The Baudrillard Dictionary*. Edinburgh University Press.

Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Hoboken, NJ: Wiley.

Sørensen, A. (2020). *Asger Sørensen går på universitetet. Scrapbog fra omvæltningerne*. Frederiksberg: Filosofisk Rådgivning.

Tzu, Lao (1975/ 6th cent. BC). *Tao Te Ching* (9th ed.). Harmondsworth, UK: Penguin Classics.

Wright, S., Carney, S., Krejsler, J. B., Nielsen, G. B., & Ørberg, J. W. (Eds.). (2019). *Enacting the University: Danish university reform in an ethnographic perspective*. Dordrecht: Springer.

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism*. New York: Hachette.